

**BOZOR MEXANIZMIDAGI TALAB VA TAKLIF ELASTIKLIGI
AHAMIYATI**

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

To'rtko'l fakulteti Iqtisodiyot yo'nalishi,

2- kurs bakalavriyati talabasi

G'oyibnazarova Durdona

Annotatsiya: Ushbu mavzuda talab va taklif elastikligining iqtisodiy mohiyati, ularning turlari hamda bozor jarayonlaridagi ahamiyati yoritiladi. Elastiklik ko'rsatkichi narx, daromad va boshqa omillar o'zgarishi natijasida iste'molchilar talabi va ishlab chiqaruvchilar taklifi qay darajada o'zgarishini tahlil qilish imkonini beradi. Mavzuda talab va taklif elastikligiga ta'sir qiluvchi omillar, ularning iqtisodiy qarorlardagi roli, narx siyosati, soliqlar ta'siri va bozor muvozanatini shakllantirishdagi ahamiyati keng yoritiladi. Ushbu mavzu iqtisodiy tahlilni chuqurlashtirish va bozor mexanizmini tushunishda muhim nazariy asos vazifasini bajaradi.

Kalit so'zlar: Talab, taklif, elastiklik, narx elastikligi, daromad elastikligi, o'rinbosar tovarlar, bozor muvozanati, narx siyosati, soliq siyosati, iqtisodiy tahlil, elastik talab, noelastik talab, elastik taklif.

Kirish

Bozor mexanizmi talab va taklifning o'zaro ta'siri asosida shakllanadi. Talab va taklif elastikligi esa ushbu ta'sirning qanchalik sezgir ekanligini ko'rsatib beruvchi muhim iqtisodiy ko'rsatkichdir. Elastiklik - bir o'zgaruvchining boshqa bir o'zgaruvchi ta'siri ostida o'zgarishini o'lchaydigan o'lchov. Aniqroq qilib aytganda, biror o'zgaruvchining bir foizga o'zgarishi natijasida boshqa bir o'zgaruvchining ma'lum foiz miqdoriga o'zgarishini ko'rsatadigan ko'rsatkichdir. Elastiklikning asosiy vazifasi - narx yoki boshqa omillardagi o'zgarishlarning iste'molchilar xarid qilish istagi va ishlab chiqaruvchilar yetkazib berish hajmiga qay darajada ta'sir qilishini aniqlashdir. Ma'lumki tovarga bo'lgan talab, uning

narxiga, iste'molchi daromadiga va boshqa omillarga bog'liq. Xuddi shuningdek, taklif ham tovar narxi, ishlab chiqarish xarajatlari va boshqa omillarga bog'liq.

Asosiy qism

Talab va taklif elastikligi - bu narx, daromad yoki boshqa iqtisodiy omillardagi o'zgarishlarga tovar va xizmatlarga bo'lgan talab va taklifning qanday sezgirlik ko'rsatishini o'lchaydigan muhim tushunchadir. Iqtisodiy tahlilda elastiklik ko'rsatkichi iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilarning qanday xohish va istaklari borligi, narx siyosati va bozor muvozanatiga ta'sir ko'rsatishini aniqlashda muhim.

Talab elastikligi iste'molchilarning narxga bo'lgan sezgirligini ifodalaydi. Agar tovarning narxi ozgina o'zgarganda talab keskin o'zgarsa, bunday talab elastik hisoblanadi. Aksincha, narx o'zgarganda talab deyarli o'zgarmasa, talab noelastik bo'ladi. Bu ko'rsatkich korxonalar uchun narx belgilashda, daromadni oshirish strategiyasini tanlashda muhim hisoblanadi. Masalan, zaruriy tovarlarga talab odatda noelastik bo'ladi, hashamat tovarlariga esa elastik talab kuzatiladi.

Talab elastikligiga ta'sir qiluvchi omillar

Talabning elastik yoki noelastik bo'lishi bir qator omillarga bog'liq:

Tovar zaruriyligi - zaruriy tovarlarga talab noelastik bo'ladi.

O'rinbosar tovarlar mavjudligi - o'rinbosarlar ko'p bo'lsa, talab elastiklashadi.

Iste'molchi daromadi - daromad yuqori bo'lsa, hashamat tovarlariga talab elastik bo'ladi.

Vaqt omili - qisqa muddatda talab ko'proq noelastik bo'ladi.

Taklif elastikligi ishlab chiqaruvchilarning narx o'zgarishiga qay darajada javob berishini ifodalaydi. Agar narx oshishi bilan ishlab chiqarish hajmi tez orqas, taklif elastik, aks holda noelastik bo'ladi. Taklif elastikligiga ishlab chiqarish texnologiyasi, xomashyo mavjudligi, vaqt omili kabi omillar ta'sir ko'rsatadi. Qisqa muddatda taklif odatda noelastik, uzoq muddatda esa elastik bo'lishi mumkin.

Taklifning elastikligini aniqlovchi omillar quyidagilardan iborat:

ishlab chiqarish texnologiyasining rivojlanganligi;

xomashyo mavjudligi;

ishlab chiqarishning moslashuvchanligi;

vaqt omili.

Talab va taklif elastikligining bozor mexanizmidagi asosiy ahamiyati - bozor muvozanatini shakllantirishda ko'rinadi. Elastiklik darajasi narxning barqarorlashuvi, ishlab chiqarish hajmining moslashuvi va bozor ishtirokchilarining qaror qabul qilish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Agar talab elastik bo'lsa, narxdagi ozgina oshish muvozanat sonining keskin kamayishiga olib keladi. Taklif elastik bo'lganda esa bozor tez moslashadi va narx o'zgarishlari yumshoqroq kichadi.

Davlat tomonidan olib boriladigan soliq, subsidiyalar va narx nazorati siyosatlarida ham elastiklik asosiy o'rinni egallaydi. Agar tovar talabi noelastik bo'lsa, soliq yukining katta qismi iste'molchi zimmasiga tushadi. Aksincha, talab elastik bo'lsa, soliq ishlab chiqaruvchilarni ko'proq qiynaydi. Shu orqali elastiklik iqtisodiy siyosatni samarali rejalashtirishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, talab va taklif elastikligi bozor mexanizmining markazida turadigan, iqtisodiy jarayonlarning barqarorligi va samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladigan fundamental tushunchadir. Elastiklikni chuqur o'rganish ishlab chiqaruvchilar, iste'molchilar, tadqiqotchilar va davlat organlari uchun bozorni samarali boshqarish va iqtisodiy qarorlarni oqilona qabul qilishda keng imkoniyat yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'ofurov K., Abdug'aniyev A. Mikroiqtisodiyot. - T.: Iqtisodiyot, 2020.
2. Nazarov Q., Yunusov R. Iqtisodiyot nazariyasi asoslari. -Toshkent: Fan nashriyoti, 2019.
3. To'xtayev B. Iqtisodiy tahlil asoslari. - T.: Oliy ta'lim nashriyoti, 2021.
4. Jo'rayev R., Kimsanov A. Bozor iqtisodiyoti va uning qonuniyatlari. - T.:

Universitet, 2018.

5. Xudoyqulov M. Makro va mikroiqtisodiyot asoslari. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya vazirligi rasmiy ma'lumotlari.
7. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti o'quv qo'llanmalari.
8. ilm.uz — O'zbekiston iqtisodiy tadqiqotlari elektron bazasi.